

Fràgils papallones de l'ànima. Sempre Alice

Tomás Domingo Moratalla

Professor de Filosofia Moral a la Universitat Complutense de Madrid.

tomasdomingo@filos.ucm.es

Fitxa tècnica

Títol: Siempre Alice

Títol original: Still Alice

Direcció: Richard Glatzer, Wash Westmoreland

Guió: Richard Glatzer, Wash

Westmoreland (Novel·la: Lisa Genova)

Any: 2014

País: Estats Units

Durada: 101 minuts

Repartiment: Julianne Moore, Alec Baldwin, Kristen Stewart, Kate Bosworth, Hunter Parrish, Erin Darke, Shane McRae, Victòria Cartagena, Stephen Kunken, EHA Urbsalu, Cali T. Rossen, Kristin Macomber, Cat Lynch, José Báez, Jamie Lee Petronis

Gènere: Drama

És molt fàcil parlar d'una pel·lícula com aquesta, però també és difícil. És fàcil: es tracta d'una pel·lícula que ha tingut la màxima distribució i també el màxim reconeixement, ha estat entre les mereixedores de la preuada estatueta daurada (la seva actriu protagonista) i tracta d'un tema que podem qualificar de «molt humà». Però també és difícil, per què? Ens col·loca, com a espectadors, en la posició de contemplar el profund deteriorament que pateix una persona, que pateix tota una família, davant d'una malaltia tan terrible com és l'Alzheimer. Davant d'aquesta situació, en situacions així, el discurs bioètic —que és necessàriament teòric— troba els seus límits. Per això pel·lícules com aquesta ens ajuden a precisar el nostre discurs i, el que és més important, a relativitzar moltes qüestions de la nostra vida, inclosos els discursos que construïm sobre ella.

Centrem-nos en el més fàcil. La història de la pel·lícula és senzilla, encara que tràgica. Alice Howland (Julianne Moore) és una professora que està en la cúspide de la seva carrera professional, la qual ha estat resultat d'un llarg i dur procés. És professora de psicologia cognitiva a Harvard i experta en desenvolupament lingüístic, i és considerada una autoritat en la matèria a nivell mundial. A més està casada i té tres fills; el seu marit també té èxit professional i els seus fills estan començant a llaurar unes carreres brillants. Tota aquesta vida i aquest món s'esfondren quan li diagnostiquen Alzheimer.

Des d'un punt de vista cinematogràfic el valor de la pel·lícula resideix en la brillant interpretació que porta a ter-

me Julianne Moore; ella ens introdueix de ple en aquesta terrible història sense necessitat d'escarafalls dramàtics. L'elenc d'actors secundaris contribueix a fer creïble la història; tots els actors són molt coneguts el que fa que l'espectador que veu la pel·lícula, que assisteix al terrible drama, projecta (o pot projectar) anteriors interpretacions d'aquests actors que, d'alguna manera, la pròpia pel·lícula fa també entrar en crisi. La pel·lícula no té un guió que es pugui considerar extraordinari i molt menys una direcció audaç.

Contemplar el profund deteriorament que pateix una persona, que pateix tota una família, davant una malaltia tan terrible com és l'Alzheimer

En relació al tractament que es fa de la malaltia d'Alzheimer ha rebut alguna crítica dura, ja que pot donar la sensació que es presenta aquesta malaltia com a greu i tràgica només quan la pateixen persones joves. En els últims anys hem pogut contemplar extraordinàries pel·lícules sobre aquesta malaltia, totes elles, m'atreviria a dir, molt millors que aquesta, per exemple *Amor* (Michael Haneke, 2012), *Iris* (Richard Eyre, 2002) o *Lluny d'ella* (Sarah Polley, 2006). També és cert que aquestes cintes fan girar la malaltia d'Alzheimer, i el seu drama, en persones ja grans. Crec que aquesta diferència entre unes i altres ens pot ajudar a «pensar més»

des d'un punt de vista ètic. I aquí ens endinsem en les dificultats a l'hora de parlar de la pel·lícula.

El plantejament de la pel·lícula recorda molt una filmació molt estimada pels assidus a la bioètica i al cinema: *Wit* (Mike Nichols, 2001). En les dues cintes ens trobem amb dos personatges femenins que han aconseguit èxit en el seu camp acadèmic. Sembla «com si» se'ns estigués presentant un model d'autonomia ja aconseguit o realitzat, i no obstant això, les dues es veuran afectades per la malaltia. Les dues pel·lícules ens recorden que la qüestió de l'autonomia no pot estar ben plantejada sinó és en relació amb la vulnerabilitat i la fragilitat. Són dues pel·lícules, per tant, que alberguen una bona dosi d'ironia i són un toc d'atenció a certes divinitzacions de l'autonomia tant teòriques com pràctiques.

Però *Siempre Alice* fa un pas més enllà en aquesta problematització de l'autonomia, i podem dir per això que la seva profunditat bioètica és més gran. No és només que la biografia de la protagonista quedi trencada, troncada, sinó que el que resulta trencat i truncat és la possibilitat mateixa d'escriure la pròpia biografia. En el cas de *Wit*, la malaltia biològica (càncer) qüestiona la biografia i, davant d'això, el drama consisteix en com reinterpretar-la, adaptar-la, assumir

la seva fi, etc... en el cas que ens ocupa, la malaltia, tot i ser biològica, podem dir que és biogràfica, ja que el que està anul·lant és la capacitat mateixa de desenvolupar la vida, i fins i tot d'assumir-la, com succeeix en el cas anterior. La comparació de les dues pel·lícules mostra la diferència clau entre allò biològic i allò biogràfic. Tota malaltia és biològica i biogràfica, en major o menor proporció; i sabem des de l'ètica mèdica que afrontar la malaltia suposa atendre la persona malalta tant biològicament com biogràfica. Humanitzar la salut no és altra cosa que recordar aquesta dimensió biogràfica en allò biològic. Però l'Alzheimer apunta directament a la biografia, tot i sabent que darrere ens trobem amb aquest deteriorament neurològic. Les neurones, «les papallones de l'ànima» (Cajal), emmalalteixen i la malaltia és bàsicament biogràfica; l'Alzheimer impossibilita habitar el temps, connectar passat, present i futur, o donar consistència a la fugacitat de la vida. No és una fragilitat o vulnerabilitat reinterpretable en una biografia, perquè ja no hi ha biografia que pugui fer-ho (només la dels altres). Crec que per això la pel·lícula aconsegueix major dramatisme que quan veiem l'Alzheimer en persones grans, com succeeix en les pel·lícules abans esmentades. És una malaltia molt dolorosa, però ho és més

en els casos de persones joves, ja que en ser «malaltia biogràfica» la punxada emocional i moral augmenta en estar la biografia en plena construcció (el que no vol dir que la biografia hagi de deixar-se de construir en alguna etapa de la vida).

La pel·lícula té el mèrit de presentar i expo-

sar la vida d'Alice, i mostrar-nos com la seva vida s'enfonsa. Un altre mèrit de la pel·lícula és fer-nos veure com el deteriorament biogràfic no afecta només a la protagonista; la reacció del marit esglaia per la seva tremenda tendresa i alhora pel seu realisme i impotència, i la reacció dels fills és diversa, plural, com la vida mateixa. Però no només ella, no només ells, són exposats a la malaltia «biogràfica», també nosaltres, espectadors i configuradors de les nostres biografies.

Davant aquestes situacions de fragilitat, d'extrema fragilitat, només cal animar a acompanyar com bonament sapiguem, com bonament imaginem

I davant d'aquesta malaltia biogràfica, què fa o què diu, què pot fer o dir, el discurs ètic (bioètic). Potser aquí el discurs hagi de callar i cedir a altres formes de discurs (poètics, religiosos, etc.) o cedir al silenci. Aquí el discurs bioètic topa amb un dels seus límits. Això tampoc és perjudicial per a la pròpia bioètica; una disciplina només pot estar ben fonamentada quan reconeix els seus propis límits. Davant aquestes situacions de fragilitat, d'extrema fragilitat, només cal animar a acompanyar com bonament sapiguem, com bonament imaginem. Ara bé, fins i tot quan la bioètica s'aproxima a aquests terrenys de major sentimentalitat i de major fragilitat, o precisament per aproximar-se a ells, hem d'aquilatar més el nostre propi discurs, fer-lo més rigorós. La bioètica, com l'ètica, és un afany de sinceritat amb la vida, amb el seu dolor i fragilitat, i també, no ho oblidem, una recerca de claredat.

